

Stoffer til forsøkene i Kjemi på nett 4

I listen står det hvor stoffene du trenger til forsøkene kan kjøpes. Reagensrør, begerglass og annet utstyr, som er vanlig i skolen, er ikke oppført i listen. Det blir opp til deg hva slags utstyr du vil bruke, men vi anbefaler at du tar utgangspunkt i det du har på skolen. Sjekk forsøksbeskrivelene i god tid før du skal gjennomføre forsøkene.

Et stoff er merket med **fet** type første gang det brukes. I tabellen finner du oppskrifter på de ulike løsningene som brukes i forsøkene, og informasjon om merking og avfallshåndtering av løsningene. Det er også angitt kompetansemål de ulike forsøkene kan knyttes til.

Stoffer som er merket med **rødt**, har en faremerking som viser at de må behandles med forsiktighet. Les nøye på etiketten og eventuelt sikkerhetsdatabladet før du begynner å arbeide med dem.

Læremiddelfirmaene har noe leveringstid, så bestill så fort som mulig.

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og <i>avfallsbehandling</i> for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål	
1	Enkel påvisning av fett i matvarer	nøtter, f. eks mandler	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som matavfall.</i>	Etter 4. årstrinn - undre seg, stille spørsmål og lage hypoteser og utforske disse for å finne svar Etter 7. årstrinn stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere variabler og samle data for å finne svar Etter 10. årstrinn stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere avhengige og uavhengige variabler og samle data for å finne svar	
		tvinge / eventuelt kan også en tang brukes	jernvare, sløydsal				
		kaffefiltre - brune	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>		
	Fett i potetgull	potetgull	dagligvare			Vurdert ikke merkepliktig. <i>La rester dampe av i et døgn i avtrekk før de kastes som restavfall.</i>	Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv
		aceton	Jernvare / fargehandel, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Fare Meget brannfarlig væske og damp. Gir alvorlig øyeirritasjon. Kan forårsake dødsighet eller svimmelhet. <i>Rester helles i vasken og skylles ned med vann.</i>		
		foldefiltre	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		Vurdert ikke merkepliktig. <i>La filtrene dampe av i et døgn i avtrekk før de kastes som restavfall.</i>		
2	Tillaging av Benedicts løsning	sitronsyre	dagligvare, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon. Irriterer huden.	OBS. Dette er ikke et elevforsøk, men en øvelse i tillaging av løsninger til bruk i elevforsøk.	
		natriumkarbonat /krystallsoda	dagligvare med godt utvalg, jernvare/fargehandel, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon. Irriterer huden.		
		kobber(II)sulfat-pentahydrat	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Advarsel Farlig ved svelging. Gir alvorlig øyeirritasjon. Meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.		

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og <i>avfallsbehandling</i> for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål
3	Karbohydrater	druesukker (glukose)	helsekost, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	Etter 10. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - delta i risikovurderinger knyttet til forsøk og følge sikkerhetstiltakene - utforske kjemiske reaksjoner, forklare massebevaring og gjøre rede for betydninger av noen forbrenningsreaksjoner Etter 11. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv - utforske egenskaper og reaksjoner til noen organiske og uorganiske karbonforbindelser, gi eksempler på anvendelser og gjøre rede for karbonets betydning for livet på jorda
		fruktsukker (fruktose)	dagligvare med godt utvalg, helsekost, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		sukker (sukrose)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		morsmelkpulver (laktose)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		potetmel (amylose/stivelse)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		Bomull (pad) (cellulose)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		Benedicts løsning	Laget i forrige uke av kurset.	Se øvelsen i uke 2 av Kjemi på nett 4.	 Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon Meget giftig, men langtidsvirkning, for liv i vann. <i>Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.</i>	
	jod NAF liniment 2 %	apotek, Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	0,2 % løsning: 10 mL 2 % jod NAF liniment fortynnes til 100 mL med vann.	0,2 % løsning: Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>		
	Stivelse i matvarer	Ulike matvarer som inneholder stivelse			Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	Etter 4. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - undre seg, stille spørsmål og lage hypoteser og utforske disse for å finne svar Etter 7. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere variabler og samle data for å finne svar Etter 10. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere avhengige og uavhengige variabler og samle data for å finne svar Etter 11. årstrinn <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv
		jodløsning 0,2 %		0,2 % løsning: 10 mL 2 % jod NAF liniment fortynnes til 100 mL med vann.	0,2 % løsning: Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og avfallsbehandling for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål
4	Spytt spalter stivelse	stivelse (potetmel)	dagligvare	Stivelsesgel: Lag en stivelsesløsning ved å ha 1 g potetmel i 100 mL vann. Gi det et oppkok under omrøring. Hvis ikke all stivelsen løses; dekanter av løsningen når bunnfallet har lagt seg. Ha en gelatinplate i kaldt vann i fem minutter og løs deretter denne i stivelsesløsningen. Hell løsningen i f. eks petriskåler og la stå natten over.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	Etter 7. årstrinn - utforske faseoverganger og kjemiske reaksjoner og beskrive hva som kjennetegner dem Etter 10. årstrinn - utforske kjemiske reaksjoner, forklare massebevaring og gjøre rede for betydninger av noen forbrenningsreaksjoner Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv -
		gelatin (plater)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		jodløsning, 0,02 %		0,02 % løsning: 10 mL 0,2 % jodløsning fortynnes til 100 mL med vann.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
	Spalting av sukrose	Fehlings løsning A + B	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Fare Gir alvorlige etseskader på hud og øyne. Meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann. <i>Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.</i>	Etter 10. årstrinn - utforske kjemiske reaksjoner, forklare massebevaring og gjøre rede for betydninger av noen forbrenningsreaksjoner Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv OBS. Skal forsøket brukes i grunnskolen må kun fortynnet Fehlings væske benyttes.
		sukrose (vanlig sukker)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		saltsyre, 1 mol/L (3,6 %)	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	3,6 % saltsyre (1 mol/L): Kan kjøpes ferdig fra Fredriksen (KPT Komet). 10 % saltsyre kjøpt hos Fybikon kan fortynnes tre ganger (f. eks 33 mL 10 % saltsyre + vann til totalvolum på 100 mL), og vil da ha en konsentrasjon på ca. 3,3 %, som er helt ok i dette forsøket.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>	

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og avfallsbehandling for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål
5	Kjemisk reaksjon med proteiner	morsmelkpulver	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	Etter 7. årstrinn - utforske faseoverganger og kjemiske reaksjoner og beskrive hva som kjennetegner dem Etter 10. årstrinn - utforske kjemiske reaksjoner, forklare massebevaring og gjøre rede for betydninger av noen forbrenningsreaksjoner Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv
		gelatin (plater)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		kobber(II)sulfatløsning, 0,2 mol/L		0,2 mol/L løsning: Vei inn 5 g kobber(II)sulfat-pentahydrat. Tilsett vann til 100 mL og rør til alt sotffet er løst.	 Advarsel Meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann. <i>Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.</i>	
		Natriumhydroksid, NaOH til 0,5 mol/L NaOH løsning (litt under 2 % løsning)	dagligvare (Kaustisk soda), Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	0,5 mol/L løsning: Vei inn 2 g NaOH og tilsett vann til den totale massen er 101 g. (denne løsningen er ikke nøyaktig 0,5 mol/L, men er rett under 2 % som er grensen for at natriumhydroksidløsningen klassifiseres som etsende.)	 Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon. Irriterer huden. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>	
	«Hva gjør smågodtet stivt?»	Smågodt	dagligvare			Etter 7. årstrinn stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere variabler og samle data for å finne svar Etter 10. årstrinn - stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere avhengige og uavhengige variabler og samle data for å finne svar Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv
	jodløsning 0,2 %		0,2 % løsning: 10 mL 2 % jod NAF liniment fortynnes til 100 mL med vann.	0,2 % løsning: Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>		
	kobber(II)sulfatløsning, 0,2 mol/L		0,2 mol/L løsning: Vei inn 5 g kobber(II)sulfat-pentahydrat. Tilsett vann til 100 mL og rør til alt sotffet er løst.	 Advarsel Meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann. <i>Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.</i>		
	Natriumhydroksid, NaOH til 0,5 mol/L NaOH løsning (litt under 2 % løsning)		0,5 mol/L løsning: Vei inn 2 g NaOH og tilsett vann til den totale massen er 101 g. (denne løsningen er ikke nøyaktig 0,5 mol/L, men er rett under 2 % som er grensen for at natriumhydroksidløsningen klassifiseres som etsende.)	 Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon. Irriterer huden. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>		
	kobber(II)sulfatløsning, 0,2 mol/L		Se ovenfor.	Se ovenfor.		

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og avfallsbehandling for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål
6	Undersøkelse av stoffer i melk og myse	skummet melk	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv
		eddik, 7 %	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
		0,2 mol/L Kobber(II)sulfatløsning		0,2 mol / L løsning: Se oppskrift uke 5.	Se uke 5.	
		8 % NaOH løsning Lages av fast Natriumhydroksid		8 % NaOH løsning: Vei inn 8 g NaOH. Tilsett vann til den totale massen er 100 g og rør til alt stoffet er løst.	8 % NaOH løsning: Fare Gir alvorlige etseskader på hud og øyne. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>	
		Fehlings løsning A + B	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		 Fare Gir alvorlige etseskader på hud og øyne. Meget giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann. <i>Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.</i>	
		natriumkarbonatløsning, 1,1 %		1,1 % natriumkarbonatløsning: Vei inn 1,1 g natriumkarbonat / krystallsoda og tilsett vann til den totale massen er 100 g. Rør til alt stoffet er løst.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
		pH papir	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall.</i>	
		Ammoniumoksalat, (NH₄)₂C₂O₄	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	Mettet ammoniumoksalatløsning: Rør ut 6 g (NH ₄) ₂ C ₂ O ₄ i 100 mL vann. La blandingen stå noen timer og filtrer den.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
		kalsiumklorid, CaCl₂	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	1,1 % løsning: Vei inn 1,1 g kalsiumklorid og tilsett vann til den totale massen er 100 g. Rør til alt stoffet er løst.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
PhosVer3 - Test for fosfat	Fybikon (950 kr / 100 stk), Prosessstyring: Bestilling sendes på e-post: ordre@posess-styring.no Pris 840 kr / 100 stk		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken og skylles ned med vann.</i>			

Uke	Forsøk/øvelse	Stoffer/utstyr	Forhandler	Oppskrift på løsninger	Merking og avfallsbehandling for stoffer og ferdige løsninger	Kompetansemål
6	Naturlige antioksidanter i fruktsaft	kiwi, ananas, paprika og sitron	dagligvare	Press juice av fruktene med sitronpresse, rivjern e.l.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester kastes som restavfall / helles i vasken.</i>	Etter 10. årstrinn - stille spørsmål og lage hypoteser om naturfaglige fenomener, identifisere avhengige og uavhengige variabler og samle data for å finne svar Etter 11. årstrinn - gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv -
		appelsinjuice (uten fruktkjøtt)	dagligvare		Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
		jodløsning, 0,02 %		0,02 % løsning: 10 mL 0,2 % jodløsning fortynnes til 100 mL med vann.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester helles i vasken.</i>	
		stivelsesløsning (lages av potetmel)		Lag en stivelsesløsning ved å ha 1 g potetmel i 100 mL vann. Gi det et oppkok under omrøring. Hvis ikke all stivelsen løses; dekanter av løsningen når bunnfallet har lagt seg.	Vurdert ikke merkepliktig. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>	
		7,7 % hydrogenperoksidløsning (lages av konsentrert hydrogenperoksid)	Fredriksen (KPT Komet), Fybikon	7,7 % løsning: 22 mL konsentrert (35 %) hydrogenperoksid fortynnes med vann til 100 mL.	7,7 % hydrogenperoksidløsning: Advarsel Gir alvorlig øyeirritasjon. Irriterer huden. <i>Rester fortynnes med vann og helles i vasken.</i>	